

Prof. dr. Muhamet Pirra ku

FETHULLAH GYLEN
URËLIDHËS I DINJITETSHËM I BOTËS ISLAME ME
PERËNDIMIN

“Ti duaje njeriun, mahnitu pas njerëzores!”

M. Fethullah Gylen¹

Kumtesën e titullova ndesh me mësimin e drejtë të mendimtarit bashkëkohës madhor, *Fethullah Gylen*, i cili ka konstatuar se, “... një botë islamike nuk ekziston realisht, por në botë ka vende ku jetojnë myslimanët(...). Islami është një mënyrë jete, një kulturë dhe nuk është ndjekur si një besim. Myslimanët e kanë ristrukturuar Islamin në përputhje me idetë e tyre(...). Më saktë, mund të thuhet që është mbizotëruese një kulturë myslimane, se sa një kulturë islame”².

Mendimtari turk 67-vjeçar, *Fethulla Gulen*, është njëri ndër personalitetet më të shquara të botës bashkëkohore myslimane, i pashoq në botën e krishterë aktualisht, urëlidhës i dinjitetshëm i botës myslimane me perëndimin³.

¹ *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 343.

² M. Fethulla Gylen, Në Islamin e vërtetë nuk ekziston terrorizmi (Intervistë, 2004), *Një vështrim islam mbi terrorin dhe sulmet vetëvrasëse*, “Prizmi”, Tiranë 2006, 12-13.

³ Kjo është hera e tretë që shkruaj për aspekte të veçanta të madhësisë së tij. (Shih gjerësisht, Dr. Muhamet Pirra ku, Gylen - Përmendore e re e civilizimit njerëzor, *Edukata Islame*, Viti.XXXIV, nr.79, Prishtinë, 2006, 319-327; Kontributi i Fethullah Gylenit për dialogun ndërfaqetor dhe ndërkulturor, *Dituria Islame*, Viti XIX, Nr, 202, Prishtinë, maj 2007, 28-31; *Këndvështrimi i*

Filozofin Gylen e bën të veçantë fakti se kur u nis në këtë rrugë të madhe, para gjysmë shekulli, Turqia përjetonte krahura të luftës civile⁴, kurse Gylen pati vetëm shpirtin dhe vendimin për detyrën e vënë vetës: *Për paqen dhe dinjitetin e njeriut e vlen të sakrifikosh të mirat e jetës*. Për të arritur këtu ku është sot, apo ku Ai synon për ta shpie mbretërinë e arsyes, të paqes dhe të mirëqenies gjithënjëzore, luftën e nisi i përkushtuar për ta ndryshuar shoqërinë turke përmes arsimimit të mbështetur në shkencë. Këtu nuk e pati lehtë⁵. Shkroi pa ekuivok se “*Shoqëria jonë sot ndodhet në një gjendje për të ardhur keq...*”⁶, ndaj i ftoi bashkatdhetarët të viheshin në shërbim të ndryshimeve kualitative të mentalitetit turk, me porosinë se: “*Atdheu s’është pyll, por kopsht. Për ta mbushur dhe rregulluar atë, ka nevojë për përgatitjen e luleve e të fidanëve frutore*”⁷.

intelektualëve të Kosovës për Lëvizjen Gylen”, Fondacioni për Arsim dhe Kulturë “Atmosfera”, Prizren, 2007.

⁴ Shih më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, Në Islamin e vërtetë nuk ekziston terrorizmi (Intervistë, 2004), *Një vështrim islam mbi terrorin dhe sulmet vetëvrasëse*, “Prizmi”, Tiranë 2006, 16-17.

⁵ Gjerësisht, Kush është Fethullah Gylen? Një jetë kushtuar paqes dhe lumturisë njerëzore, në librin: M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 9-14; Një jetë kushtuar paqes dhe lumturisë së njerëzimit. *Prezantim*, M. Fethulla Gylen, *Dritë e Pashuar. Hz. Muhammedi (s.a.v) 1*, “Prizmi”, Tiranë 2003, 1-4; Thomas Michel, S.J., Parathënie, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 5-8; *Këndvështrimi i intelektualëve të Kosovës për Lëvizjen Gylen*”, Fondacioni për Arsim dhe Kulturë “Atmosfera” Prizren, 2007.

⁶ M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 200, 193.

⁷ M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 88.

Gylen gjatë një takimi me Papën

Por për ta arritur këtë qëllim jetësor, *Madhori i kombit turk dhe i Islamit*, me sinqeritet e dinjitetshëm i vuri themelet e *Lëvizjes Arsimore, Kulturore dhe Shkencore*, të quajtur “*Shërbim*”, me detyrë fillestare përpos të shtronte trasenë për modernizimin e shoqërisë turke, të ndezte poçet e dritës madhështore për të ndriçuar errësirën e botës myslimane, që atë ta bënte *partnere të perëndimit* për një të nesërme të pa brenga për njerëzimin. Kjo mund të arrihet përmes edukimit dhe arsimimit. Sipas *Mësuesit të Madh - Gylen*, “*Synimi i mësimit është që dija t’i bëhet njeriut prijës dhe udhërrëfyes, që të ndriçohen udhët që shkojnë në përsosjen njerëzore (...), t’i hapim rrugët që çojnë në lumturinë e brezave të ardhshëm...*”; *Në platformën e mendimit, qëllimi dhe synimi duhet të zënë gjithmonë vendin e parë...*”; “*Grimca e punëve të bëra orientuar kah pëlqimi i Zotit ka vlerën e një dielli, pika, vlerën e një deti dhe çasti, vlerën e përjetësisë...*”⁸

Mësuesi i përkorë, Gylen planifikonte esëll dhe nuk zmbropsej nga synimet. Duke ditur se për fitoren i duhej e ashtu-quajtura “*Fuqia e Shtatë*”, më 1994, i bashkoi ithtarët nga radhët intelektuale dhe e ngriti shtyllën kryesore: “*Fondacionin e Shkrimtarëve dhe të Gazetarëve*”, e brenda saj u ngrit “*Akademina e Studimeve Islame*”. Pa zhagmitje u nxorën gazeta ditore e revista për arsim, për kulturë, për art e për shkencë. U ngrit edhe agjencia

⁸ M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 32, 28, 212,213, 214.

e lajmeve dhe radio-televizioni, e në shumë qytete të Turqisë u hapën shkolla të tipit të internatit nga foshnjoret deri në universitet, “...me objektiv të kufizuar në edukimin modern dhe dobisë që vijnë prej tij”⁹.

Pas fitores triumfale në mjediset turke, “*Lëvizja Gylen*”, gjithnjë me përkrahjen e shtuar në vijimësi nga mijëra donatorë, deri tashti, i ka shtri aktivitetet në mbi 130 shtete, duke ngritur *Qendra Kulturore për Dialog Ndërfetar e Ndërkulturor*, duke përhapur veprën filozofike, edukative dhe arsimuese të Gylenit në mbi 20 gjuhë botërore dhe duke hapur disa qindra lice kryesisht të tipit të internatit, dhe disa fakultete, të gjitha këto me anglishten gjuhë mësimore parësore. Në këto shkolla dhe fakultete ofrohet mësim universal kryesisht për ngritjen në shkallët e diturive natyrore, ekzakte, teknike, mjekësore moderne¹⁰. Njëkohësisht këto shkolla janë fidanishte të kultivimit të tolerancës dhe të harmonisë ndërfetare dhe ndërkulturore të popujve¹¹. Sipas *Thomas Michel*: “*Në shkollat e Lëvizjes Gylen - kultivohen vlerat universale të tilla si nderi, puna e ndershme, harmonia dhe shërbimi i ndërgjegjshëm*”¹².

Për ta shëruar një sëmundje duhet saktësuar diagnozën e saktë. Sipas *Gylenit*, “*Bota është duke kaluar një krizë shpirtërore. Të gjitha shtyllat thelbësore mbështetëse për njerëzimin janë shembur dhe shkatërruar*”, ndaj, për ta ndryshuar këtë

⁹ M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione, “Prizmi”*, Tiranë 2005, 6.

¹⁰ Gjerësisht, Po aty; Një jetë kushtuar paqes dhe lumturisë së njerëzimit. *Prezantim*, M. Fethulla Gylen, *Dritë e Pashuar. Hz. Muhammedi (s.a.v) I*, “Prizmi”, Tiranë 2003, 1-4; Kush është Fethullah Gylen?. Një jetë kushtuar paqes dhe lumturisë njerëzore, M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione, “Prizmi”*, Tiranë 2005, 9-14; *Parathënie në librin*: M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione, “Prizmi”*, Tiranë 2005, 5); *Thomas Michel, S.J., Parathënie*, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 5-8.

¹¹ Më gjerësisht *Th. Michel*: “Çdo shkollë është një institucion i pavarur, por shumë prej tyre mbështeten në shërbimet e kompanive turke për të siguruar subvencionet edukative dhe burimet njerëzore”, Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 95-96; Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 212, 213, 214.

¹² Shih më gjerësisht, *Thomas Michel, S.J., Parathënie*, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 5-8.

gjendje pa dhunë revolucionare shkatërrimtare, Gylen preferon “një tip lëvizjeje që është e përhershme dhe plotësisht e dobishme në çdo drejtim”, kurse bashkëveprimtarët i këshillojnë: “Ne duhet të jemi si qenie ‘pa duar kundër atyre që ju qëllojnë, pa fjalë kundër atyre që ju mallkojnë...!’”¹³

Duke ndjekur këto mësimet, “Lëvizja Gylen” për një kohë të shkurtër “u bë ylberi më gjigant që lidhë cepat e civilizimeve botërore”¹⁴. Baza e mendimit arsimues dhe edukativ gylenian “konsiston në bashkimin e besimit fetar me arsimimin shkencor modern për të krijuar një botë më të mirë, bazuar më aktivizimin pozitiv, altruizmin, dialogun ndërjetar dhe ndërkulturor”¹⁵. Kallauzin për të hapur derën e ngrehinës së dialogut ndërjetar e ndërkulturor, *Mendimtari Islam - Gylen*, e ka gjetur në konstatimin largvajtës: “Islami, krishterimi dhe hebraizmi, rrjedhin të gjitha nga e njëjta rrënjë, të gjitha kanë në mënyrë thelbësore të njëjtën bazë besimi dhe janë ushqyer nga i njëjti burim”¹⁶. Së këndejmi, në kumtesën e mbajtur në *Parlamentin e Fëve Botërore në Keip Taun*, në dhjetor të vitit 1999, midis të tjerash, Gylen do të ritheksojë kërkesën imediate për kohën: “Dialogu është një domosdoshmëri!”¹⁷

Mesazhet e mësimetve të Gylenit për tolerancën e për paqen universale, të arritshme përmes *dialogut* ndërjetar e ndërkulturor, janë kodifikuar në mbi 50 vepra të botuara. *Madhori i Njerëzimi - Gylen*, tezës ogurzeze për “përplasjen e civilizimeve” në shekullin XXI¹⁸ ia vuri digë dashurinë e njeriut të lirë dhe demokrat. Gylen shkroi: “Pikëpamjet e Hantigtonit, dhe të tjerëve si ai, për të ardhmen, janë fatkeqësisht të bazuara në konfliktin

¹³ M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 323, 336, 337, 389.

¹⁴ Shih, Prof. Dr. Muhamet Pirra, Gylen - Përmendore e re e civilizimit njerëzor, *Edukata Islame*, Viti.XXXIV, nr.79, Prishtinë, 2006, 319-327.

¹⁵ Nga *Parathënie në librin*: M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 5.

¹⁶ Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 310.

¹⁷ Më gjerësisht, M. Fethullah Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 35-36.

¹⁸ Autor hebreu amerikan Samuel P. Huntington (M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 342, 81, 83, 300).

dhe reflektojnë planet për të vazhduar dominimin nëpërmjet konflikteve”¹⁹.

Më tutje, Gylen, do t’ua përkujtojë ithtarëve të dhunës se “Fara e mbjellë nga toleranca është rritur. Ajo do të lulëzojë kur koha të jetë e përshtatshme”; se “Lumi i tolerancës do të përmbysë gjithçka” dhe “me vullnetin e Zotit, shekulli XXI do të quhet shekulli i tolerancës”. Mendimtari që nuk di sprapsje, Gylen, do të përfundojë: “Ne duam ta ndjejmë epokën e tolerancës dhe synojmë të mos kthehemi prapa nga kjo rrugë”²⁰. Dhe, Gylen, ithtarëve të konflikteve ua përplaste parasysh faktin se “asnjë fe hyjnore nuk është bazuar kurrë në konfliktin, nëse ajo fe është përfaqësuar nga Moisiu dhe Jezusi ose nëse feja është përfaqësuar nga Muhammedi”²¹.

Porosia e Mësuesit të Madh - Gylenit për akëcilin njeri në rruzullin tokësor është: “Kurrë mos harro se ke shumë vëllezër që s’janë ulur në prehrin e nënës tënde!”²² Në përpjekjet gjithënjë-rezore për ta siguruar ardhmërinë me dashuri, sipas Gylenit, bota myslimane, duke i qëndruar besnik urdhrave kur’anor, do ta loz rolin që i ka hije bukurisë së “mbështetur në paraqitjen e Natyrës njerëzore...”²³. Dhe, Avokati i Botës Islame, shkroi: “Unë mundem të them që paqja, dashuria, mirëkuptimi dhe toleranca janë fundamentale në Islam”²⁴.

Për ta gëzuar të drejtën morale për ta ftuar njerëzimin për tolerancë dhe dialog, Gylen do të angazhohet që shoqëria turke të ngrihej në ekzemplar shembulli. Shkroi, “Ne deklarojmë që toleranca dhe dialogu duhet të përfaqësohen në vendin tonë në

¹⁹ M. Fethullah Gylen në një vend gjetkë saktësoi: “Çdo balancë e fuqisë që është vënë nga përdorimi i forcës do të shembet në periudhën më të shkurtër të kohës dhe ata që ishin përgjigjes për të, do të jenë të parët që do të digjen nën gërmadha” (Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 323, 336, 337, 389).

²⁰ M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 342, 81, 83, 300).

²¹ M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005; 341.

²² M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 123.

²³ Shih më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 344.

²⁴ Shih më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 111.

mënyrën më të mirë të mundshme dhe të jenë një shembull për mbarë botën”²⁵. Sipas Gylenit, kopshti ku ujiten rrënjët e tolerancës dhe të dialogut midis njerëzve të etnive e të feve të ndryshme, është *sistemi shoqëror demokratik*, “që i jep mundësinë çdokujt që gjendet në krahët e saj të jetojë dhe punojë duke shfaqur ndjenjat dhe mendimet e tij...”²⁶. Më tutje, Gylen, do ta vë theksin mbi rolin e rinisë për të ardhmen e njerëzimit në kuadër të mbretërisë së demokracisë: “Njerëzit e rinj do të bashkojnë plotësisht vlerat morale dhe shpirtërore, dijet e ndryshme, gjykimet e shëndetshme, temperamentin shkencor dhe aktivizmin e matur”²⁷.

Kështu, *Mësuesi i Madh, Gyleni*, të ardhmen e botës donë ta sendërtojë me dashuri e pa urrejtje, me prani të ekzistimit të pluralizmit kulturor e fetar të krijuar me shekuj, gjithsesi duke i bashkuar përvojat e profetëve dhe arritjet e shkencës. Me njohje supreme të burimeve të *Feve të Shpalla*, shkroi se, “vlerat e pranuarra përgjithësisht siç janë dashuria, respekti, toleranca, mirëkuptimi, mëshira, të drejtat humane, paqja, vëllazëria dhe liria lartësohen nga feja. Shumë prej tyre janë në përputhje me përparësinë që kanë në mesazhet e sjella nga Moisiu, Jezusi dhe Muhammedi si dhe në mesazhet e Budës dhe madje të Zarathustrës, Lao-Tzu, Konfucit dhe të dijetarëve hindu”²⁸.

Një kujdes të veçantë Gylen do t’i kushtojë afrimit midis botës myslimane e botës së krishterë, duke argumentuar se myslimanët kanë “një traditë profetike të dokumentuar pothuajse plotësisht në literaturën e haditheve, që Jezusi do të rikthehet kur fundi i botës të jetë afër” dhe se “ajo që ne kuptojmë është se afër fundit të kohës, vlerat si dashuria, paqja, vëllazëria, mirëkuptimi,

²⁵ M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005,342); Shih gjerësisht, Kush është Fethullah Gylen?. Një jetë kushtuar paqes dhe lumturisë njerëzore, M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 9-14.

²⁶ Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 78, 296); Shih Thomas Michel, S.J., Parathënie, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 5-8.

²⁷ Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 125, 267.

²⁸ Po aty, 37.

*altruizmi, mëshira dhe pastrimi shpirtëror do të kenë përparësi, siç ishte gjatë periudhës së profecisë së Jezusit*²⁹.

Njerimadhi Gylen në themele të paqes botërore e vë njeriun pa dallime në fe, në racë dhe në komb. Vërtet, në mësimet e Gylenit e gjejmë tharmin e civilizimit botëror të unifikuar me prani diversitetesh etnike e kulturore të tilla çfarë i formuloi Krijuesi i Gjithësisë: “Përparësia nuk është tek ngjyra, raca, soji e sorollopi, por tek devocioni ndaj Zotit dhe vlerat njerëzore”³⁰. Humanisti Gylen me një vizion me forcën e dritës laserike, do të konstatojë: “Ndihmëtarët dhe apostujt e Lindjes së re kanë për të qenë altruistë të mëdhenj që e kanë harruar lumturinë e vetë për hir të të tjerëve”³¹.

Sipas mendimit të filozofit Gylen, kulturat e kombeve në të ardhmen e njerëzimit duhet ta ruajnë koloritin historik dhe diversitetin pa hipoteke, nga se “Qytetërimi është pasuri ndiesore, delikatesë shpirtërore, thellësi pikëpamjeje dhe pranim i të tjerëve duke u njohur edhe atyre të drejtën për të ekzistuar”. Më tutje do të saktësojë se: “Qytetërimi i së ardhmes do të hedhë shtat e zhvillohet në fidanishten ku kultivohen shkencat dhe teknologjia e Perëndimit si dhe filozofia e besimit dhe moralit të Lindjes”³². Dijetari famëlartë, Gylen, në kulturën e një populli sheh të djeshmen, të sotmen dhe të ardhmen e tij historike: “Kultura është tërësia e parimeve të lindura nga ndjenja të tilla si gjuha, edukata, zakonet dhe arti të një shoqërie...”; “Kultura lind dhe zhvillohet nga natyra e kombit dhe shoqërisë. Ç’të jenë lulet dhe frutat për një pemë, ajo është edhe kultura për një komb e shoqëri”; “Kultura e lidhur ngushtë dhe e njësuar me të kaluarën e kombit dhe rrënjët e tij shpirtërore, hap dhe i ndriçon rrugët e gjallesës e të lartësimit për një komb”³³.

²⁹ Po aty.

³⁰ *Huxhurat*, 49/13 (M. Fethulla Gylen, Dritë e pashuar. Pprofeti Muhammed (s.a.s.), 2, Tiranë, 2007, 136; M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 34, 47, 174.

³¹ Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 201, 202, 204.

³² M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 45, 47.

³³ Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 44, 45, 45.

Pranimi i të tjerëve ashtu si janë nga natyra e tyre njerëzore, mund të sigurohet vetëm me mbretërimin e mbretërisë së tolerancës. Sipas Gylenit, “*Tolerancë nuk do të thotë të jesh i ndikuar ose i lidhur me të tjerët, por t’i pranosh të tjerët siç janë dhe të dish si të ecësh përpara me ta*” dhe saktësonte: “*Të pranosh tolerancën nuk do të thotë të anashkalosh traditat që burojnë nga feja jonë, nga populli ynë, nga historia jonë*”³⁴. Gylen, thirrjen në emër të myslimanëve për dialog e tolerancë me jomyslimanët e mbështet në urdhrin kur’anor: “*Hyni bashkërisht në paqe!*”³⁵ dhe do të saktësojë se: “*Ne kemi rizbuluar tolerancën, virtyt që është i pandarë nga shpirti islam dhe që na është treguar ne në Kur’an dhe prej profetit Muhammed*”³⁶, i cili ka porositur ndjekësit e tij: “*Ju jini të gjithë nga Ademi dhe Ademi është nga dheu. O shërbëtor të Zotit, jini vëllezër (dhe motra)*!”³⁷

Duke u nisur nga këto mësimë hyjnore Gylen vuri kontakte dialoguese ndërfaqetare e ndërkulturore me përfaqësues të komuniteteve fetare në Turqi dhe në vendet më të fuqishme të botës. Të përmendim këtu fillimisht disa syresh brenda në Turqi: me Patrikun e Fanarit grek, me Patrikun armen, me Kryerabinin hebre, me Ambasadorin e Vatikanit për Turqi etj. Kontaktet për dialog më bashkësitë fetare në botë: me Arqipeshkvin e Nju Jorkut, me presidentin e “Lidhjes kundër dezinformatave”, me Kryerabinin e Jerusalemit, me kardinalë katolikë të Vatikanit etj.³⁸

Me rëndësi historike për njerëzimin është takimi i Fethullah Gylenit me Papën Gjon Pali II, më 8 shkurt 1998, në Vatikan, me ç’rast do të saktësojë vendosmërinë dinjitoze se: “*Ne jemi këtu për t’u bërë pjesë e misionit të pandërprerë të Këshillit*

³⁴ Shih më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Nga fara te lisi* (Edukimi familjar nga një këndvështrim tjetër), “Prizmi”, Tiranë 2004, 57, 75, 76.

³⁵ M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 231.

³⁶ M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës* (Ese, gjykime, aforizma), “Prizmi”, Tiranë, 2003, 81.

³⁷ M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 297, 106.

³⁸ Shih gjerësisht, Dr. Muhamet Pirraku, Gylen - Përmendore e re e civilizimit njerëzor, *Edukata Islame*, Viti.XXXIV, nr.79, Prishtinë, 2006, 319-327; Kontributi i Fethullah Gylenit për dialogun ndërfaqetare dhe ndërkulturore, *Dituria Islame*, Viti XIX, Nr, 202, Prishtinë, maj 2007, 28-31; *Këndvështrimi i intelektualëve të Kosovës për Lëvizjen Gylen*, Fondacioni për Arsim dhe Kulturë “Atmosfera”, Prizren, 2007.

*Papnuer për Dialog Ndërfetar, të themeluar nga Shenjtëria e tij Papa Pavli VI. Ne dëshirojmë ta shohim këtë mision të kryer*³⁹.

Personaliteti më madhor i botës myslimane sot, Gylen, para Papës shtroi nevojën me interes jetik për paqen gjithënjëzore - ngritjen e “një universiteti të pavarur me një program mësimor të përgjithshëm që do të plotësojë të gjitha nevojat e të tre besimeve”⁴⁰.

Mendimtari, përfaqësues i denjë i mendimit islam bashkëkohës, Gylen, me dinjitet ekumenik në kuptimin më të gjerë të fjalës, do të angazhohet pranë Vatikanit për “mbajtjen e një seri konferencash, në vende të ndryshme të mëdha, në bazë të një rotacioni dhe e para të mbahet në Uashington D.C. me bashkëpunimin e tre udhëheqësve të tri besimeve të mëdha. Koha më ideale për mbajtjen e rundit të dytë do të jetë përvjetori i 2000-të i lindjes së Krishtit”⁴¹.

Kur i ke para vetës kërkesat e tilla të dala prej një udhëheqësi shpirtëror islam, është pak të thuhet se Gylen është vetëm *Urëlidhës i dinjitetshëm i botës myslimane me Perëndimin*. Dhe, i një rëndësie të madhe për paqen është edhe *Mesazhi i Gylenit* për popullin amerikan lidhur me sulmin në “Kullat Binjake”, në shtator të vitit 2001, ku, midis të tjerash, do të konstatojë: “Unë dua ta bëj të qartë që çdo aktivitet terrorist, nuk ka rëndësi nga kush është ndërmarrë ose për çfarë qëllimi, është një goditje e rëndë për paqen, demokracinë dhe njerëzimin”⁴².

Këtu tashti flenë bukur të sillet edhe vërejtja e *Humanistit Gylen* në adresë të burrështetasve që ushtrojnë dhunë shtetërore ndaj popujve të pambrojtur, dhe kundër atyre që ushtrojnë aparteid e rreshtime politike raciste sipas gjakut e prejardhjes. “*Mendojmë se është në dobi t’ua kujtojmë edhe një herë të gjithë prijësve, liderëve e udhëheqësve çështjen e riparimit të ndërgjegjes së përgjithshme*” dhe do të saktësojë se, “*Njëri prej grupimeve të kohës sonë dhe, ndoshta, më i rrezikshmi, është grupimi i*

³⁹ Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, “Unë besoj në bukurinë e mbështetur në paraqitjen e Natyrës njerëzore, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 343-344.

⁴⁰ Po aty.

⁴¹ Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, “Unë besoj në bukurinë e mbështetur në paraqitjen e Natyrës njerëzore, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 344, 345.

⁴² Më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 346.

mbështetur në racën dhe gjakun". Më tutje, *Apostullit i Njerëzimit - Gylen*, do të godas fuqishëm racistët: "*Të kërkosh 'gjak të kulluar' do të thotë kë kërkosh të dish se çka ka në Tabelën e Kujtesës Hyjnore*"⁴³.

Marshimi triumfal i mësimëve dhe i porosive të *Fethullah Gylenit* në botën myslimane dhe në botën perëndimore drejt fitores që *shekulli XXI* të futet në historinë e njerëzimit si *Shekulli i tolerancës*⁴⁴, e ktheu përfundimisht kujdesin e mendjeve esëll të komunitetit shkencor, arsimor e fetar botëror ndaj rolit të "*Lëvizjes Gylen*" dhe të korifeut të saj në përpjekjet për krijimin e një shoqërie botërore në të cilën do të mbretërojë shumëllojshmëria kulturore e fetare në paqe, dashuria njerëzore, mirëkuptimi, harmonia midis njerëzve, toleranca, barazia politike, afria pa dallim race. Vërtet, *Humanisti Gylen* që moti e ka ftuar njerëzimin ta kuptojë kohën në të cilën jeton, me të mirat dhe me rreziqet që i kanosen, dhe saktësoi në mënyrë gjeniale: "*Mjetet moderne të komunikimit dhe transportit e kanë transformuar botën në një fshat të madh global...*", por në "*rrjedhën e kohës, besimet, racat, zakonet dhe traditat e ndryshme do të vazhdojnë të bashkëjetojnë në këtë fshat*"⁴⁵.

Rëndësinë e *Fethullah Gylenit* dhe të "*Lëvizjes Gylen*" për paqen botërore do ta afirmojë "*Simpoziumi i Heronjve të Paqes*" mbajtur në prill të vitit 2003, në *Universitetin Augustinian të Teksasit*. Ky *Simpozium* emrin e *M. Fethullah Gylenit* e radhiti në listën e *Heronjve bashkëkohor të paqes* për periudhën 5000 vjeçare të njerëzimit, pikërisht në familjen ku bëjnë pjesë: *Buda, Mohandas Gandi, Martin Luter King* dhe *Nënë Tereza*. Vërtet, kjo përzgjedhje mund të quhet "*fitore për kthesë historike për*

⁴³ Shih më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, "Prizmi", Tiranë, 2003, 206, 206, 204, 204.

⁴⁴ Gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, "Prizmi", Tiranë 2005, 342, 81, 83, 300; M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, "Prizmi", Tiranë 2005, 323, 336, 337, 389; M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, "Prizmi", Tiranë 2005, 342, 81, 83, 300.

⁴⁵ Shih më gjerësisht, M. Fethulla Gylen, *Drejt një qytetërimi botëror me Dashuri dhe Tolerancë*, "Prizmi", Tiranë 2005, 308, 322, 332, 333.

kombin turk, për komunitetin islam dhe për njerëzimin në përgjithësi”⁴⁶.

Në Simpoziumin “*Domosdoshmëria e Dialogut Ndërfetar e Ndërkulturor për Paqen Botërore*” të organizuar nga Shtëpia Botuese e “*Lëvizjes Gylen*” - “Prizmi” në Tiranë, më 26 maj 2007, ndër të tjera, shtrova edhe këtë kërkesë: “*Mbështetur në njohurinë e mirë që kam për veprën e gjithëmbarshme të Gylenit, e ftoj komunitetin universitar dhe akademik botëror të shqyrtojë mundësinë për aplikimin urgjentisht të Mendimit filozofik të Gylenit për lëndë mësimore në lice dhe universitete, e cila ka për ta lozur rolin e një Abetareje edukative të papushtueshme ngritur mbi themele të dashurisë e të mirëkuptimit të njerëzishëm, - “kundër atyre që duan ta shohin të ashtuquajturën përplasje të civilizimeve të bëhet realitet*”⁴⁷.

Nuk vonoi dhe ndodhi një mrekulli. Në dhjetorin e vitit 2007, në Universitetin Katolik të Australisë, në Sidnej, filloi nga puna katedra për “*Studimet dhe kërkimet e Fesë Islame*” dhe për hulumtimin dhe kultivimin e “*Marrëdhëniet ndërmjet myslimanëve dhe katolikëve*”. Shteti i Australisë këtë institucion e emërtoi: “*Katedra e Gylenit*”⁴⁸.

Ngritjes së “*Katedrës së Gylenit*” i bëri jehonë edhe “*Forumi Botëror Ekonomik i Davosit*” (në Zvicër), më 24 janar 2008. Në raportin “*Arsimi dhe koncepti ndërkulturor*”, i përgatitur nën kryesinë e profesorit John J. DeGioia (Xhon DeGioja) të Universitetit Xhorxhtaun të Uashingtonit, u tregua si shembull krijimi i Katedrës së Fethullah Gylenit në Universitetin Katolik të Australisë. Në raport saktësohej se: “*Katedra mbështet zgjerimin e dialogut mes myslimanëve dhe katolikëve në Australi e në zonën e*

⁴⁶ Shih më gjerësisht, Dr. Muhamet Pirra ku, Gylen - Përmendore e re e civilizimit njerëzor, *Edukata Islame*, Viti.XXXIV, nr.79, Prishtinë, 2006, 319-327; Kontributi i Fethullah Gylenit për dialogun ndërfetar dhe ndërkulturor, *Ditura Islame*, Viti XIX, Nr, 202, Prishtinë, maj 2007, 28-31; *Këndvështrimi i intelektualëve të Kosovës për Lëvizjen Gylen*, Fondacioni për Arsim dhe Kulturë “*Atmosfera*”, Prizren, 2007.

⁴⁷ Prof. Dr. Muhamet Pirra ku, Kontributi i Fethullah Gylenit për dialogun ndërfetar dhe ndërkulturor, *Këndvështrimi i intelektualëve të Kosovës për Lëvizjen Gylen*, Fondacioni për Arsim dhe Kulturë “*Atmosfera*”, Prizren, 2007, 38.

⁴⁸ Nga fondet arkivore të Fondacionit “*Atmosfera*”, Prizren dhe në WWW.fgylen.com. Tekstet nga turqishtja i shqipëroi lirshëm veprimtari i “*Lëvizjes Gylen*”, z. Bashkim Çmega.

*Lindjes së Largët dhe, krahas bashkëpunimeve të dialogut lokal, universiteti përkrah Qendrën për Dialog të Azisë së Largët*⁴⁹.

Më tutje, në raportin e “*Forumit Botëror Ekonomik të Davosit*”, të titulluar: “*Islami dhe Perëndimi*”, u pasqyrua edhe aktiviteti i “*Lëvizjes Gylen*” në lëmë të dialogut, si dhe roli i veprimtarisë së institucioneve arsimore të udhëhequra nga *Mësuesi i Madh - Fethullah Gylen*. Në raport, midis të tjerash, theksohej se “*grupet e diasporës Turke zotërojnë programe të tyre jo vetëm në Turqi, por edhe në vendet e Azisë së Mesme*” dhe, më tutje, saktësohej se: “*Lëvizja e Fethullah Gylenit, origjina e së cilës është nga Turqia, e ka shtuar në masë të konsiderueshme rrjetin e tyre të institucioneve arsimore dhe për momentit veprojnë në afro 100 shtete*”⁵⁰.

Mesazhet e Gylenit kundër tezave për “*përplasjen e civilizimeve*” në shek. XXI, sa vjen e po gjejnë përkrahje serioze të komunitetit shkencor e kishtar botëror. Të sjellim në vijim disa gjykime të vjera. Nisemi nga shkencëtarja Jill Carroll (Xhil Kerroll), ligjëruese në *Universitetin Amerikan “RICE”* (Rajs), e cila në një simpozium të mbajtur në qytetin *Belfast* të *Irlandës Veriore* me temë: “*Gjetja e zgjidhjes në përplasjen e civilizimeve*” do të theksojë shumë qartësisht: “*Një dietar si Fethullah Gyleni është ilaç për ata intelektualë pesimistë që besojnë në përplasjen e civilizimeve*” dhe më tutje do të saktësojë se *Islami është një fe shume e madhe dhe më e gjere se sa qe e shikon njerëzimi por sot “... nuk mund te kuptohet nga ekranet televizive*”⁵¹.

Një afirmim shumë të fuqishëm *Mesazheve të Gylenit* kundër tezës “*Përplasia e Civilizimeve*” sa po ua ka bërë teologu i shquar *Johnston McMaster* (*Xhonston Mek Master*) nga *Irlanda Veriore*. Ai, midis të tjerash do të saktësojë se *paqja dhe dialogu janë thelbi i qenies së të gjitha feve, por “Mendimet e F. Gylenit nuk janë të përkufizuara vetëm në Turqi. Ato mund të praktikohen në mbare botën, janë mendime që i hapin shtigjet e gërshetimeve ndërkulturore. Nga ky këndvështrim Gyleni e ka marrë vendin e vet në histori. Me aftësitë e veta intelektuale botes i prezanton dashurinë dhe tolerancën Islame...*”⁵².

⁴⁹ Po aty.

⁵⁰ Po aty.

⁵¹ Gazeta “Haber 10”, 22 prill 2008 (www.samanyoluhaber.com).

⁵² Gazeta “Zaman”, (gazeta më e madhe e përditshme në Turqi), 21 Maj 2008, (www.zaman.com.tr)

Shkollat e “Lëvizjes Gylen” sa vjen e po konsiderohen si vatra të edukimit e të arsimimit për shekullin e ri të njerëzimit. Gazeta amerikane “*The New York Times*” (Dhë Nju Jork tajms) shkroi me plotë lëvdata për “Shkollat e Gylenit” në Pakistan dhe saktësoi faktin se: ”Shkollat turke në Pakistan e prezantojnë Islamin tolerant”. Dhe, më tutje, kjo gazetë do të konstatojë: *Shkollat e ‘Lëvizjes Gylen’ do të mund të ndihmonin në zbutjen e ‘islamit radikal’ dhe shikuar nga këndvështrimi i politikës së jashtme amerikane, këto shkolla janë vlerësuar si gjë shumë pozitive*⁵³.

Renomeja ndërkombëtare e “Lëvizjes Gylen” dhe e themelesit të saj, sa vjen e po gjënë mbështetje në opinionin kërkimor publicistik botëror. Në fillim të muajit maj të vitit 2008, Revista prestigjioze “*Foreign Policy*”, e cila pasqyron marrëdhëniet ndërkombëtare bashkëkohore, emrin e dijetarit *Fethullah Gylen* e ka vu në lagjen e 100 personaliteteve më me ndikim në shtetin e tyre dhe në botë⁵⁴. Revista “*Foreign Policy*” përzgjedhjen e këtyre personaliteteve e bëri në bashkëpunim me revistën angleze “*Prospect*”. Kriteri kryesor i përzgjedhjes ishte që intelektualët që do të konkurronin për vendin në *Lagjen e 100 vetave* më me ndikim në këtë fillim të shek. XXI, - “të zotëronin një pozicion special në fushën e tyre, tepër aktivë dhe të shumë diskutuar e të shumëfolur jo vetëm brenda kufijve ku jetojnë, por në mbarë botën”. Nga lëmi i religjionit *Fethullah Gyleni* është vu në lagjen e katër liderëve fetarë, aty ku është edhe *Papa Benedikti XVI*⁵⁵.

Mendimit filozofik shkencor, fetar edukativ, arsimor pedagogjik dhe shoqëroro-politik i *Fethullah Gylenit* është shumë i rëndësishëm për të sotmen dhe për të ardhmen e kombit shqiptar.

⁵³ Radikal, 5 maj 2008, (marrë nga: www.newyorktimes.com).

⁵⁴ Gazeta “*Aksham*”, 3 maj 2008 (gazeta e përditshme në Turqi).

⁵⁵ Në listë bëjnë pjesë 2 ambientalistë, 4 liderë fetarë, 6 aktivistë, 6 historianë, 6 udhëheqës, 8 artistë dhe romancierë, 8 gazetarë, 8 shkencëtarë, 8 filozofë, 11 ekonomistë dhe 17 personalitete të shkencave politike. Ndër të njohurit e listës mund të përmendim: Slavoj Zizek në fushën e sociologjisë, ekonomistin Muhammed Junus, nobelisti për paqe dhe ish zv. presidenti i SHBA Al-Gore, historiani Bernard Lewis, Shkrimtari britanik Christopher Hitchens, presidenti i republi kës çeke Vacllav Havel, gazetari Thomas Friedman i prestigjiozes New York Times, shahisti Garry Kasparov, Francis Fukuyuma, Shirin Ebadi etj. Revista i mundëson lexuesve që me anë të votimit on-line në internet, në adresën www.foreignpolicy.com, të përcaktojnë vetë 20 intelektualët brenda 100-shes. (Shih më gjerësisht, Vebfaqja WWW.fgylen.com).

Fethullah Gylen të ardhmen e njerëzimit e sheh në ruajtjen e kozmosit fetar historik midis kombeve, shteteve e kontinenteve. Ai është *Thirrësi* më i denjë i arsyes kundër dhunës në çështjet fetare dhe kulturore. Në këtë pikë porosia e *Gylenit* pajtohet mirë me mendimin e dijetarit *Ninan Suart*: “*Askush s’mund ta kuptojë njerëzimin pa e kuptuar së pari fenë e tyre, sepse feja përfshin jetën e njeriut prej kohës së lashtë*”⁵⁶.

Nuk dëshiroj këtu, këtë foltore të simpoziumit të “*Lëvizjes Gylen*” ta përdori për të vënë në pah përpjekjet e mia shkencore, në interes të ruajtjes së kozmosit fetar historik shqiptar, me theks të veçantë në Kosovë, si kusht vendimtar për të ruajtur harmoninë historike midis kulturës shqiptare me proveniencë islame dhe kulturës shqiptare me proveniencë të krishterë (katolike dhe ortodokse). Nëse shumica absolute në përpjesëtimin më shumë se katër me një nënkupton diçka, kombi shqiptar është komb mysliman, i cili falë urdhrit *kur’anor*: “*Hyni bashkërisht në paqe!*”⁵⁷, e ka krijuar dhe e ka ruajtur deri tashti atë që ne e quajmë “*Tolerancë fetare shqiptare*” dhe *Njësi etnokulturore e gjeopolitike të Shqipërisë*.

Ndërhyrja e *Perëndimit* dhe e *Lindjes* në *Çështjen Shqiptare* në përgjithësi dhe të Kosovës në veçanti, veçanërisht nga fundi i shek. XX dhe fillimi i shek. XXI, e ka luhatur tmerrësisht atë që kemi pasur dëshirë ta quajmë “*Harmoni fetare ndërshqiptare*”.

Ndaj, duke përmbyllur këtë kumtesë, u apeloj udhëheqësve të bashkësive fetarë në Kosovë, ta organizojnë një diskutim shkencor ndërkombëtar shterues, gjithsesi nën krahun e Qeverisë, rezultatet e të cilit do të ndikonin në ndërprerjen e thellimit të mëtutjeshëm të hendeqeve ndërmjet komuniteteve fetare historike në Kosovë në njërin anë dhe brenda akëcililit komunitet përmes sekteve pa asnjë traditë historike në Kosovë, e më gjerë në trojet shqiptare, në anën tjetër. Të më lejohet ta përvetësoj një konstatimin të *Mësuesit të Madh - Gylenit*: “*Shoqëria jonë sot ndodhet në një gjendje për të ardhur keq...*”⁵⁸!

⁵⁶ Religjije svijeta, *Enciklopedijski priručnik*, Zagreb, 1987, 15.

⁵⁷ M. Fethulla Gylen, *Ese, Perspektiva, Opinione*, “Prizmi”, Tiranë 2005, 231.

⁵⁸ M. Fethulla Gylen, *Kriteret ose Dritat e Rrugës (Ese, gjykime, aforizma)*, “Prizmi”, Tiranë, 2003, 200, 193.

